

ΝΙΚΟΣ ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ:

«Η μελαγχολία είναι πιο ενδιαφέρουσα από την ευτυχία»...

από τον **ΣΩΤΗΡΗ ΚΑΚΙΣΗ.**

Αναβιώνει στην εποχή μας το μύθο του απόλυτου δημιουργού. Από τη μουσική στη ζωγραφική πάντα, από την ποίηση στην πεζογραφία εναλλάξ, ο Νίκος Χουλιάρás καταφέρνει ίσως το πιο δύσκολο σε μια εποχή ειδικοτήτων και αυτοπεριορισμών: να παραμένει ολόκληρος με τις λέξεις ή τα χρώματα, να εκφράζεται παντού με την ίδια πολυσήμαντη κι εγκάρδια ευφυΐα.

Αυτός που κάποτε μας γνώρισε τον βαθύ ηπειρώτικο μουσικό τρόπο, του «Νέου Κύματος» και των μπουάτ ο μια φορά κι έναν καιρό πρωτοπόρος, αυτός που με τα διηγήματά του των περιθωριακών ανθρώπων και με την απίστευτη πανελλήνια δημοφιλία του « Λούσια» έδωσε πνοή στην πεζογραφία μας κι υψηλή ξαφνικά συνέχεια, είναι ο ίδιος ο μεγάλος ζωγράφος, είναι ο ίδιος ο μαγευτικός συζητητής.

Κι όπως είναι φυσικό, τα πάντα στου μυαλού και της καρδιάς του τον τόνο αδιάκοπα διυλίζονται, αδιάκοπα λαξεύονται. Από τις πιο ιδιαίτερες αποχρώσεις των νοημάτων ως της καθημερινότητάς μας την επικίνδυνη πια στις μέρες μας απελπισία. Ως του ποδοσφαίρου και του Μπουφόν τα είδωλα, ως τις αντανάκλαστικές των στιγμών μας στα γήπεδα κινήσεις:

(Τζίμης Πανούσης, Αντώνης Καφετζόπουλος, Νίκος Χουλιαράς και Σωτήρης Κακίσης μαζί. Φώτο: αρχείο Σ.Κ.)

Σ.Κ.: -Τί γίνεται μ' εσάς πάντα, κύριε Χουλιαρά; Από τη λογοτεχνία στη ζωγραφική θα συνεχίζετε πάντα, από τις νέες εκδόσεις στις εκθέσεις; Μόνο τραγούδια δεν έχετε τον τελευταίο καιρό ξαναγράψει.

Ν.Χ.: -Επειδή οι άνθρωποι ούτε τραγουδάνε, αλλά, προπαντός, ούτε ακούνε όπως παλιά, δεν το βλέπω πιθανό τώρα κοντά να ξαναγράψω.

-Γιατί λέτε δεν τραγουδάμε; Γεμάτη δεν είναι η τηλεόρασή μας με ακαδημίες τραγουδιών κι όχι μόνο;

-Όπως το λέτε: με ακαδημίες. Από τραγούδια όμως άδεια τελείως είναι. Πάνε κάποιιοι εκεί, βγάζουνε μερικά λεφτά, τα παίρνουνε, και γυρνάνε μετά σπίτι τους, να πάνε άλλοι. Βέβαια, αυτοί ανέκαθεν υπήρχανε, τους βλέπαμε-δεν τους βλέπαμε στην τηλεόραση.

-Οι παραγωγοί;

-Οι άνθρωποι που εργάζονται για να βγάλουν λεφτά. Δεν είναι και τίποτα σπουδαίο αυτό. Αλλά σήμερα υπάρχουν κάποιιοι που βγάζουν πολλά, μα πάρα πολλά λεφτά. Έχει ανοίξει, θέλω να πω, δραματικά η ψαλίδα. Κι υπάρχουν κι άλλοι, πολλοί πια, που δεν βγάζουν καθόλου. Και δεν ξέρουμε πια ποιός είναι ποιός. Ποιός είναι μαζί μας, και ποιός δεν είναι. Ο ένας κρύβεται πιο καλά απ' τον άλλον.

-Και με ποιόν είμαστε, τελικά; Ποιός είναι μαζί μας;

-Εγώ νομίζω κανένας. Σαν να έχουμε βρεθεί στο κενό, όσοι επιμένουμε στην ουσία της τέχνης μας. Σαν να έχουμε συμπύξει μια ομάδα παιδιών καθυστερημένων, και μας πάνε από 'δω κι από 'κει, από το ΠΙΚΠΑ σε διάφορες εκδηλώσεις, κι άντε πίσω πάλι. Κάπως έτσι.

-Θέλει λίγη ανάλυση αυτό...

-Τι ανάλυση; Είμαστε σαν εκείνα τα παιδιά που λένε «-Ου, ου, ου», και τα κρατάνε στο βάθος του σπιτιού, και δεν τα βγάζουνε στον κόσμο μην ντροπιαστούνε. Και μόνο αν καταφέρει και

πει το παιδί αυτό καμιά πρόταση που να μοιάζει σ' αυτούς της προκοπής, ξαφνικά υπερηφανεύονται όλοι οι δικοί του.

-Πώς φτάσαμε όμως εδώ, σαν λαός και ...ως άνθρωποι;

-Φτάσαμε, γιατί κι οι Έλληνες τα τελευταία χρόνια έχουν μπει στη διαδικασία να είναι όλοι ωραίοι κι ατσαλάκωτοι, επιτυχημένοι και άτρωτοι. Οι γυναίκες νομίζω διεκδικούν μεγάλο μερίδιο σ' αυτή την παράνοια, αλλά οι άντρες φταίμε πιο πολύ.

-Οπτικά επιτυχημένοι μας αρκεί να είμαστε;

-Φυσικά οπτικά. Απέξω. Τελείως απέξω. Και μέσα σ' αυτό το κύμα κακοκαιρίας των ψυχών, που θά 'λεγε κι αν υπήρχε ειδικός μετεωρολόγος, όλο και λιγότεροι άνθρωποι ουσιαστικοί έχουν θέση.

-Κατόπιν τούτου;

-Κατόπιν τούτου, περνάμε όλο και πιο δύσκολα, αλλά όλο και πιο ωραία!

-Ποιοί ακριβώς;

-Οι πέντε, οι δέκα, οι είκοσι, όσοι τελοσπάντων επιμένουμε να μένουμε έξω απ' όλο αυτό. Όσοι δεν χωράμε με τους πολλούς, που μεγαλώνουν σαν σύνολο,- αλλά μηδενίζονται σιγά-σιγά ως σημασία.

-Παλιά τα πράγματα ήσαν κάπως αλλιώς, δεν ήσαν;

-Παλιά, υπήρχε και μια μιζέρια, αλλά ανθρώπινη, αντιμετωπίσιμη. Ενώ σήμερα υπάρχουν τόσοι άνθρωποι στην τρίχα, τόσα ωραία παιδιά, τόσες γυναίκες καταπληκτικές, μια επιφάνεια τόσο ίδια κι ατσαλάκωτη, που σε τρομάζει. Μιλάμε για μια ιστορία δηλαδή με όλο και λιγότερο ενδιαφέρον. Ίσως νά 'χουμε φτάσει πια σε κάτι που είχα πει παλιότερα: πως αυτή η κοινωνία θα μετατρέψει την ουσία σε αισθητική. Κι αν δεν έχουμε φτάσει τελείως εκεί, το νοιώθουμε, το αγγίζουμε αυτό και μας αγγίζει απειλητικά. Απειλητικότητα.

-Εσείς πώς ακριβώς αντιμετωπίζετε όλο αυτό το έξω που διαλύει επίμονα το μέσα;

-Εγώ, τι να σας πω; Κάθε καλοκαίρι, που κάθομαι εδώ ή στην Αντίπαρο, και δεν ζωγραφίζω ή δεν γράφω, δεν ξέρω πια τι είμαι, ποιός είμαι ακριβώς. 'Η μάλλον σαν νά 'μαι κάπου μέσα μου συνεχιστής του μαγαζιού του πατέρα μου στα Γιάννενα, κι ας μην έχω πάει καθόλου, κι ας μην υπάρχει πια το μαγαζί, ούτε τα υφάσματα, ούτε τίποτα, εδώ και πολλά χρόνια. Θέλω να πω, δεν σκέφτομαι αν είμαι ζωγράφος ή συγγραφέας, ή τι. Δεν σκέφτομαι τέτοια καθόλου. Ό,τι τύχει κάθομαι κι είμαι.

-Μα η ζωγραφική έστω δεν πρέπει να έχει συνέχεια ...συνέχεια, να μη σας αφήνει ούτε για μια στιγμή;

-Μπα. Εγώ νοιώθω σαν να μ' έχει κάποιος κουρδίσει κάποτε, και να μ' έχει ρυθμίσει ν' ανοίγω πόρτες δωματίων, που άλλου η πόρτα γράφει επάνω ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ, και του άλλου άλλα. Αλλά κι ίδια σαν νά 'ναι όλα, κι η ζωγραφική, κι η μουσική, κι η λογοτεχνία. Το ίδιο πράγμα εγώ τα νοιώθω όλα. Κι επειδή είμαι άνθρωπος που σκέφτομαι, τις πιο πολλές φορές μάλιστα χωρίς

να χρειάζεται, ξαναμπαίνω στο κάθε τι, και ζωγραφίζω ή γράφω. Και μου λένε μετά οι άλλοι πως είμαι το ένα ή το άλλο. Αλλά εγώ ίδια όλ' αυτά με τη ζωή τα βρίσκω, με ή χωρίς ονόματα να τα λένε.

-Ίδιες είναι οι λέξεις με τα χρώματα;

-Ίδιες. Απλώς μιλάνε άλλη γλώσσα. Κι είναι μόνο άλλος ο κώδικας της ζωγραφικής κι άλλος της λογοτεχνίας. Από μέσα όμως είναι όσο δεν φαντάζεστε ίδιες.

-Το φαντάζομαι. Και η μουσική υποψιάζομαι.

-Ναι. Και κατόπιν τούτου, μπορώ να σας δηλώσω πως κατά βάθος είμαι χαρούμενος! Γιατί, κατ' αρχήν, δεν περιμένω όπως τόσο κόσμος να μου συμβεί κάτι για να νοιώσω καλά. Κι όλη αυτή την ιστορία με την ευτυχία, που την αναμασάνε οι πάντες, «-Η Ευτυχία!» κι «-Ευτυχία!», ποιά ευτυχία; Γιατί, ντε και καλά ευτυχία; Εγώ αντιλέγω: Μελαγχολία! Η μελαγχολία είναι, ας πούμε, και πιο ενδιαφέρουσα, και, εν πάση περιπτώσει, μπορεί να βρεθείς έτσι και με κάνα άνθρωπο της προκοπής. Πάμε να την ξεχάσουμε αυτή τη λέξη κι αυτή την κατάσταση οι Έλληνες. Είμαστε αεράτοι, φλου, κι όλα τά 'χουμε ανεβάσει στον αέρα, όλα να παίζουνε.

-«Όλα καλά, μεγάλε;»...

-Ναι. Κι αυτό το «μεγάλε» πάει να πει «μικρέ», κι ότι δεν είναι κανένας πια μεγάλος. Αν είναι ο άλλος κάνα-δυό πόντους παραπάνω, αναγο-ρεύεται σε μεγάλο πάραυτα.

-Στο τελευταίο σας βιβλίο, στο «Νερό στο Πρόσωπο», που το ύφος του εγώ το συναρτώ με τις υπέροχες εκείνες «Νέες, Αθηναϊκές Ιστορίες» του Χρήστου Βακαλόπουλου, κυκλοφορείτε στην twilight zone μιας πόλης, συνέχεια μεταξύ φανταστικού και πραγματικού, χωρίς όρια.

-Ναι. Γιατί εμείς πάλι δεν βρισκόμαστε με το μυαλό μας σε τόσα μέρη όπως ήτανε παλιά, όπως ήτανε παλιότερα; Ίσως γιατί δεν μπορούμε να καθόμαστε και τόσο στα νέα μέρη, όπως τά 'χουμε φτιάξει κάποιοι άλλοι, τελείως, μα τελείως ξένοι, για μας. Εγώ τουλάχιστο, δεν μπορώ.

-Δεν υπάρχει πια κι ο «Μαγεμένος Αυλός» με τον Χατζιδάκι, του «Φλόκα» με τον Γκάτσο;

-Δεν υπάρχουν, αλλά κι αυτά τα μέρη ήσαν μικρού βεληνεκούς. Για την παρέα τη δική τους, κι έτσι γινότανε δουλειά. Αν υπήρχαν όμως παντού παρέες-παρέες παρόμοιες, θα ήταν όλο το πράγμα καλό, κι ίσως ν' άντεχε και περισσότερο απ' όσο, τελικά, άντεξε. Τώρα πού να βρει την παρέα του ο καθένας; Έχει ξεχειλώσει η πόλη, κι ο φίλος σου μένει ώρες μακριά. Και το ταξίδι μπορεί νά 'ναι δυο-τρεις ώρες να φτάσεις στο αεροδρόμιο ή στα πλοία, και μετά μόνο μισή ώρα ως εκεί που πας. Παλαβά πράγματα, που αφαιρούν χειρουργικά το καλύτερο μέρος ενός ταξιδιού: αυτό που μπορεί να συμβεί στη διαδρομή. Σε οδηγούν σε μια είσοδο ενός αεροπλάνου, και σε ξαναπαίρνουν σαν με φορείο, όρθιο, από 'κει. Και δεν υπάρχει περίπτωση να βρεις ένα νόμισμα που θά 'χει πέσει από έναν άλλον, προηγούμενο από σένα άνθρωπο και ταξιδιώτη, λίγο πριν στην ίδια διαδρομή.

-Τώρα σε οδηγούν και σχεδόν γυμνό στ' αεροπλάνο, με τα υπάρχοντά σου σε σακκούλα διαφανή.

-Σε λίγο θα βρεθούμε όπως στο παλιό τ' ανέκδοτο: με τις ταυτότητες στο στόμα, δαγκωμένες

γερά, θεόγυμνοι σε ιπτάμενα Γκουαντανάμο. Χτες ήμουνα στη στοά τη μικρή του Παπαγιάννη, πήγα να φάω στο αρχαίο εστιατόριο της Παπαδιαμαντοπούλου το καλό, κι ήταν βράδυ, κι ήταν ερημιά. Κι είχα πάει μ' ένα βάρος μεγάλο, κι έμπαινε κόσμος συνέχεια, κι έπαιρνε πακέτα με το φαγητό του, κι εγώ περίμενα το κοτόπουλο που είχα παραγγείλει. Κι αυτή η αναμονή, μόνος μες στους άλλους που ήμουνα, μ' έβαλε στη φάση της ευεργετικής μελαγχολίας που λέγαμε, κι ο χρόνος σταμάτησε πάλι τέλεια. Κι εμφανίστηκε κι ένας μαύρος με τα cd, και πήγαινε κι αυτός νωχελικά, κι ήτανε σαν νά 'χαμε όλοι μαζί μεταφερθεί μαγικά στην Κούβα του Φιντέλ, στην άλλη άκρη του κόσμου δηλαδή. Στην Αβάνα. Κυμάτισε μια ερημιά στη στοά του παλιού σινεμά του «Άλεξ» τρομερά λυτρωτική ξαφνικά.

-Εκεί από πάνω, άλλωστε, δεν έμενε επί χρόνια κι η Σωτηρία η Μπέλλου, η ιέρεια της ερημιάς η αυθεντική;

-Ναι. Και μελαγχόλησα πολύ, δεν έφαγα το κοτόπουλό μου, κι έφυγα. Είδατε και τι ωραία πράγματα μπορεί να σου τύχουν στην ίδια κι απάνθρωπη Αθήνα που ζούμε τον τελευταίο καιρό;

-Κι η νέα εποχή στην τέχνη την ίδια; Οι εκθέσεις, στη Νέα Υόρκη, στο Τόκιο;

-Όπως πάντα κι αυτά. Πάντα εκθέσεις παντού θα γίνονται, και πάντα ο κόσμος θα πηγαίνει να δει. Εγώ ομολογώ πως δεν τα παρακολουθώ εκ του σύνεγγυς όλ' αυτά, είμαι ναϊφ απέναντι σ' όλ' αυτά.

-Ναϊφ δηλώνετε πια;

-«ΓΝΩΣΤΟΣ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΣ ΔΗΛΩΝΕΙ ΝΑΪΦ!»; Εμένα η γνώμη μου είναι πως η τέχνη γενικότερα, και η ζωγραφική, και οι ζωγράφοι, τραβάνε εκεί που τους τραβάνε. Όπου τραβάνε και τους συγγραφείς. Εδώ δεν υπάρχει πια ούτε μια επαγγελματική διαδρομή, που ακολουθεί ένας άνθρωπος, και κάποια στιγμή να φαίνεται λογικό να έχει φτάσει εκεί που έχει φτάσει. Όλα είναι πια στην τύχη. Αλλά η ουσία η αποκάτω άλλα λέει.

-Τι λέει λέτε;

-Πως ό,τι και να γίνεται, προς όπου και να προσπαθούν στρατιές ολόκληρες να μας οδηγήσουν, μόλις φυσήξει στη στοά των Παπαγιάννηδων, στην Αβάνα εμείς πάντα θα βρισκόμαστε, με άλλα πρόσωπα, δικά μας, φιλικά.

-Εγώ είπα Νέα Υόρκη, εσείς ξαναλέτε Αβάνα, λοιπόν.

-Το ίδιο είναι και στη Νέα Υόρκη οι πιο πέρα άνθρωποι κι η από κάτω ζωή. Πάμε όποια στιγμή θέλετε και στη Νέα Υόρκη με την ίδια μέθοδο την απλή.

-Χωρίς τον Φιντέλ;

-Ο Φιντέλ, άλλωστε, δεν είναι ούτε με τον εαυτό του πια...

-Κι η δική σας η άποψη χωρίς υπεκφυγές; Τι είναι η ζωγραφική, τελικά;

-Αν ήξερα τι είναι η ζωγραφική, δεν θα ζωγράφιζα ενδεχομένως. Για μένα προσωπικά, η ζωγραφική είναι σαν όταν ήμουνα μικρός και πήγαινα για ψάρεμα στη Λίμνη, και πέταγα την

πετονια, και περιμένα το χαζό φαράκι, κι ονειρευόμουν εικόνες για να περάσει η ώρα. Το ίδιο κάνω από τότε μια ζωή. Απλώς τα φτιάχνω κιόλας όλ' αυτά, αυτά που μικρός μόνο τα σκεφτόμουν. Και ποτέ δεν ζωγραφίζω κάτι που ξέρω πως το θέλω εξ αρχής. Και μόλις βρεθώ εντός μου έτσι, ξαναβάζω το δολωματάκι στις εικόνες σαν παιδί, και τις περιμένουν να περάσουν μία-μία από μπροστά. Και κάποιες την πατάνε τελικά. Αλλά και μία εικόνα να βγει προς τα έξω, για μένα είναι αφορμή να χωθώ αμέσως μετά στο διάδρομο της ζωγραφικής, και να χαθώ, για όσο χαθώ, εκεί μέσα ξανά.

-Ως την επόμενη φορά.

-Ως την επόμενη φορά. Είναι και λίγο σαν να ζωγραφίζω εν υπνώσει. Αλλά, μ' αυτόν τον τρόπο, είναι σαν να είμαι το ίδιο κοντά στην αρχή μου, και το ίδιο κοντά στο τέλος μου. Είναι κάτι σαν τους Σαμουράι: που μοιάζουν απέξω ήρεμοι και σαν έτοιμοι να τους πάρει ο ύπνος, αλλά τη στιγμή που χτυπάνε με το σπαθί, καθόλου κοντά σε κανέναν ύπνο δεν βρίσκονται τελικά.

-Και το σινεμά; Αυτό το μεγάλο όνειρο; Μετά τον Φορντ, τον Κουροσάβα, μετά τον Φελλίνι; Μετά τον Ωλτμαν, τι;

-Με το σινεμά δεν τυγχάνει να έχω και τόσο καλές σχέσεις τα τελευταία χρόνια. Ας μ' ενδιέφερε πάντα πολύ, ας με συναρπάζουμε πάντα οι εικόνες. Ας είχαμε τον έρωτα που είχαμε με το σινεμά μια φορά κι έναν καιρό. Ίσως με δυσκολεύει πάλι το «ώς το σινεμά». Αλλά, και μην πηγαίνοντας πια και τόσο, εισπράττω και πάλι τη μαγεία του, ακόμα και περνώντας για μια στιγμή έξω από έναν κινηματογράφο. Και πιστεύω πως πάντα θα γίνονται και μεγάλες ταινίες. Απλώς, αυτό που λένε οι ταινίες οι σημερινές είναι όλο και πιο λίγο, όλο και πιο ανούσιο. Αλλά, θα μου πεις, η εικόνα δεν χρειάζεται πολλά: όλες τις πραγματικά μεγάλες ταινίες μπορείς να τις δεις και χωρίς ήχο. Αντέχουνε και χωρίς λόγια, έχω να πω.

-Η τηλεόραση;

-Το αντίθετο, ακριβώς. Μόνο και μόνο που ο καθένας μας νοιώθει πιο μεγάλος από την κάθε συσκευή, και την κοιτάει αφ' υψηλού, έχει τελειώσει η τέχνη γι' αυτήν. Στο σινεμά όμως αφήνεις το εγώ σου μες στο σκοτάδι της αίθουσας, και το φως της οθόνης σε καθλώνει, σ' αναγκάζει κάπου αλλού, πέρα από σένα, να οδηγηθείς. Είτε ως ήρωας κι εσύ, είτε ως σκηνοθέτης ενός άλλου κόσμου, αποκαλυπτικού. Τώρα όλα έχουν έρθει στα μέτρα της τηλεόρασης τα μικρά.

-Δεν έχει κι αγώνες η τηλεόραση όμως, ποδόσφαιρο, μπάσκετ, μια καλλιτεχνία κρυμμένη ίσως, αλλά υπαρκτή;

-Φυσικά. Φέτος είδαμε και μια Ιταλία από τα παλιά. Κι εγώ την υποστήριξα εξ αρχής φέτος, δεν ξέρω γιατί, την ίδια Ιταλία που μου την έδινε παλιά. Κι αποδειχτήκανε αρτίστες αποτελεσματικοί. Αρκετά σαν τους παλιούς ποδοσφαιριστές, λίγο πιο πεζοί ίσως, αλλά με αρετές ο καθένας τους ιδιαίτερες και έντονα προσωπικές.

-Με τον Μπουφόν επικεφαλής;

-Ο Μπουφόν είναι ο μέγιστος, ίσως κι όλων των εποχών. Σαν ένα σκιάχτρο στα χωράφια φοβερό και τρομερό, να διώχνει τα μαύρα πουλιά. Αλλά και σαν παράξενη νοικοκυρά μαζί ήταν ο Μπουφόν, με υπερκινητικότητα διαρκή.

-Αλλά και σαν ακίνητος μαζί...

-Έλεγε ο άλλος, «-Τι τυχερός! Η μπάλα πήγε πάνω του». Όχι. Αυτός είχε κανονίσει να πάει η μπάλα πάνω του. Κι έστηνε και τους συμπαίκτης του σε κάθε σημείωση φάση υποδειγματικά, σαν κορίνες στο μπόουλινγκ σωστά, να μην περνάει τίποτα. Αυτός οργάνωνε αυτό που λέγεται παιχνίδι. Αυτός οργάνωνε τη μαγεία. Γιατί και για τη μαγεία πρέπει κανείς να εργαστεί, να τη σώσει για να τον σώσει. Κι ο Μπουφόν γι' αυτό ακριβώς μας γοήτευσε όλους. Γιατί είναι κι ωραίος αλήτης μαζί. Έχει και την επικίνδυνη, αλλά ποιητική, μαγκιά που χρειάζεται. Κι αυτό το σκοτεινό, αλλά υπερβατικό πράγμα. Τους τακτοποιούσε τους Καναβάρους και τους Πίρλους του σαν να περιμένε τους καλεσμένους του να 'ρθούν.

-Σαν ζωγράφος τα σχέδια; Σαν πεζογράφος τα νοήματα;

-Σαν θεία που περιμένει τις φίλες της για τσάι. Του κάναμε...μπουφ- φονιάδα τώρα, αλλά και ως Σαμουράι, και ως θεία είναι αυτός εκεί.

-Κι εμένα μου φαίνεται πως πήρε πια τη θέση του Μπανκς στην ιδανική, με Πελέ και Μπεστ και Μαραντόνα, ενδεκάδα όλων των εποχών. Παρεμπιπτόντως, εσείς τι απαντάτε στο μεγάλο δίλημμα «Πελέ ή Μαραντόνα»;

-Αυτό εγώ τ' αφήνω να παραμένει δίλημμα. Για λόγους άλλους είναι ο ένας πρώτος, και για λόγους άλλους ο άλλος. Για κρυφούς μάλιστα λόγους του καθενός μας θ' αλλάζει στον αιώνα τον άπαντα αυτή η πρωτιά. Θα μου πείτε πάλι, «-Τι έγινε; Έχουν τόση σημασία δυο ποδοσφαιριστές;» Όχι. Είναι το ίδιο όμως σαν δυο τσαγκάρηδες. Που κάνουν τη δουλειά τους κι οι δύο πάρα πολύ καλά, το καταλαβαίνουν οι άλλοι πως μιλάμε για τσαγκάρηδες κι όχι για ζαχαροπλάστες, και που έχουν αποφασίσει πως το μαγαζί τους δεν είναι πρακτορείο, δεν είναι περατζάδα. Το αντίθετο τόσο με τόσους σημερινούς ανθρώπους, δηλαδή.

-Δηλαδή;

-Που έχουν αποφασίσει πως το μαγαζί ή η τέχνη τους είναι για να φεύγουνε. Για το πώς θα περάσουν οι ώρες κι η ζωή για να φύγουνε. Για το πώς θα κλέψουνε ίσως, να βγάλουν λεφτά, για να μην τα χαρούνε. Αλλά αφού έχουμε όλοι έρθει σ'αυτή τη ζωή για να δώσουμε λίγο ενδιαφέρον σε κάτι, αυτή η στάση σαν...στάση λεωφορείου που δεν έρχεται ποτέ μοιάζει τελικά.

-Να τελειώσουμε τόσο μελαγχολικά;

-Και δεν παίρνουμε ένα κλαρίνο αντί για όλ' αυτά, να φεύγουμε με τη μουσική του σιγά-σιγά, λέγοντας ονόματα φίλων και ανθρώπων φωτεινών; Να πηγαίνουμε κι εμείς με τους άλλους από κοντά, σε μια οθόνη κινηματογράφου μεγάλη, με το «Έλαβαν Μέρος» να περνάει από τη μια μεριά. Κι ύστερα «Τέλος» να λέει, τελικά.

-«THE END»;

-Ναι, καλύτερα να λέει «THE END», ή σε καμιά γλώσσα ακόμα άγνωστη σ' εμάς, για να νομίζουμε πως δεν λέει τέλος, αλλά πως λέει «ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ» κανονικά.